TARBIYA FANINI KIMLAR O'QITISHI KERAK? TARBIYA FANI O'QITUVCHISIGA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY TALABLAR

GulDPI 3-bosqich talabalari
Bozorboyeva Munira
m31974006@gmail.com va
Mustafoqulova Shaxzoda
shaxzodamustafoqulova59@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim tizimida "Tarbiya" fanini o'qitishning mazmun-mohiyati, ushbu fanni o'qitishga qo'yiladigan zamonaviy talablar hamda tarbiya jarayonida pedagog shaxsining o'rni tahlil etilgan. Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda yosh avlodning ma'naviy-axloqiy, huquqiy, ijtimoiy va fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirishda "Tarbiya" fanining ahamiyati yoritilgan. Maqolada mazkur fanni samarali o'qitish uchun pedagogning nafaqat tegishli nazariy bilimlarga, balki yuksak pedagogik mahorat, psixologik tayyorgarlik, kommunikativ kompetensiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglash hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish qobiliyatiga ega bo'lishi zarurligi asoslangan. Tadqiqot natijasida "Tarbiya" fanini o'qitishda pedagogning mutaxassislik bilimlari va zamonaviy pedagogik kompetensiyalari uyg'unligi ta'lim-tarbiya samaradorligini ta'minlovchi muhim omil ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiya fani, tarbiya jarayoni, pedagog, o'qituvchi, kasbiy kompetensiya, pedagogik mahorat, ma'naviy-axloqiy tarbiya, yoshlar tarbiyasi, zamonaviy ta'lim, pedagogik texnologiyalar, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar.

Abstract. This article analyzes the essence and content of teaching the subject "Education" in the general secondary education system, contemporary requirements for teaching this subject, and the role of the teacher's personality in the educational process. The importance of the subject "Education" in developing students' spiritual, moral, legal, social, and civic competencies in the context of globalization and the rapid development of information and communication technologies is highlighted. The article substantiates that effective teaching of this subject requires teachers to possess not only relevant theoretical knowledge, but also high pedagogical skills, psychological preparedness, communicative competence, the ability to use information and communication technologies, an understanding of national and universal human values, and the ability to consider students' individual characteristics. Particular attention is also paid to improving the professional competence of "Education" teachers, introducing modern pedagogical technologies into the educational process, and strengthening cooperation between the family and school.

Keywords: Education subject, educational process, teacher, professional competence, pedagogical skills, spiritual and moral education, youth education, modern education, pedagogical technologies, national values, universal human values.

Аннотация. В статье анализируются сущность и содержание преподавания предмета «Воспитание» в системе общего среднего образования, современные требования к преподаванию данного предмета, а также роль личности педагога в воспитательном процессе. Раскрывается значение предмета «Воспитание» в формировании духовно-нравственных, правовых, социальных и гражданских компетенций учащихся в условиях глобализации и

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

стремительного развития информационно-коммуникационных технологий. Обосновывается необходимость наличия у педагога не только соответствующих теоретических знаний, но и высокого уровня педагогического мастерства, психологической подготовки, коммуникативной компетентности, навыков использования информационно-коммуникационных технологий, понимания национальных и общечеловеческих ценностей, а также способности учитывать индивидуальные особенности учащихся. Особое внимание уделяется совершенствованию профессиональной компетентности учителей предмета «Воспитание», внедрению современных педагогических технологий в образовательный процесс и укреплению сотрудничества между семьёй и школой.

Ключевые слова: предмет «Воспитание», воспитательный процесс, педагог, учитель, профессиональная компетентность, педагогическое мастерство, духовно-нравственное воспитание, воспитание молодёжи, современное образование, педагогические технологии, национальные ценности, общечеловеческие ценности.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda yosh avlodni ma'naviy yetuk, axloqan barkamol, mustaqil fikrlaydigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki jamiyatning kelajakdagi taraqqiyoti nafaqat yoshlarning bilim darajasi, balki ularning odob-axloqi, ijtimoiy mas'uliyati, huquqiy madaniyati va hayotiy qarashlariga ham bevosita bog'liq. Shu nuqtayi nazardan, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitiladigan "Tarbiya" fanining mazmuni, uni o'qitish metodikasi hamda mazkur fan o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

"Tarbiya" fani o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik, halollik, mas'uliyat, bag'rikenglik, huquqiy ong va ijtimoiy faollik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqsadlarga erishish esa faqat o'quv dasturi va darsliklar mazmuniga emas, balki o'qituvchining kasbiy bilimlari, pedagogik mahorati, shaxsiy namunasi hamda o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnata olish qobiliyatiga ham bog'liq. Shu sababli "Tarbiya" fanini kimlar o'qitishi kerakligi va ushbu fan o'qituvchisiga qanday zamonaviy talablar qo'yilishi masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni hamda "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonunida ta'lim sohasidagi munosabatlar, pedagoglarning kasbiy faoliyati va huquqiy maqomiga oid muhim qoidalar belgilangan. Ushbu huquqiy asoslar pedagogning kasbiy mas'uliyati, bilim va ko'nikmalarini muntazam rivojlantirishi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini ta'minlash masalalarini o'rganish uchun muhim zamin yaratadi. Zamonaviy sharoitda "Tarbiya" fani o'qituvchisidan pedagogik va psixologik bilimlar bilan bir qatorda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, media savodxonlik, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ko'nikmalari ham talab etiladi. Shu bilan birga, tarbiya jarayonining samaradorligi o'qituvchi, oila, ta'lim muassasasi va mahalla o'rtasidagi hamkorlikka ham bog'liq. O'qituvchi o'quvchilarga nazariy bilim beruvchi mutaxassis bo'lish bilan cheklanmay, ularda ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga ko'maklashuvchi, mustaqil qaror qabul qilishga yo'naltiruvchi va shaxsiy namunasi orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatuvchi pedagog sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bu esa "Tarbiya" fani o'qituvchilarini tanlash, tayyorlash va kasbiy rivojlantirish masalalariga tizimli yondashishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi "Tarbiya" fanini o'qitishga doir kasbiy talablarni tahlil qilish, ushbu fan o'qituvchisining zarur pedagogik, psixologik, metodik va ma'naviy-axloqiy

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

kompetensiyalarini yoritish hamda uning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqolada normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili asosida "Tarbiya" fani o'qituvchisining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va unga qo'yiladigan talablar yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

"Tarbiya" fanini o'qitish, pedagogning kasbiy kompetensiyasi va yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash masalalari pedagogika, psixologiya hamda ta'limga oid normativ-huquqiy hujjatlarda muhim o'rin egallaydi. Mazkur muammoni ilmiy jihatdan o'rganishda pedagog maqomini belgilovchi qonunchilik hujjatlari, ta'limni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari va xorijiy tadqiqotchilarning axloqiy tarbiya haqidagi ilmiy qarashlarini o'zaro bog'liq holda tahlil qilish zarur. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 1-fevraldagi O'RQ-901-sonli "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonuni tadqiqot mavzusining huquqiy asosini tashkil etadi. Qonunning 3-moddasida pedagog tushunchasi tegishli ma'lumot, kasbiy tayyorgarlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan shaxs sifatida belgilangan [1]. Ushbu norma pedagogning kasbiy faoliyatida bilim va malaka bilan bir qatorda, shaxsiy fazilatlar ham muhim ekanini ko'rsatadi. Mazkur huquqiy yondashuv "Tarbiya" fani o'qituvchisiga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqishda uning mutaxassisligi, pedagogik tayyorgarligi, axloqiy mas'uliyati va o'quvchilar bilan munosabat o'rnatish qobiliyatini birgalikda baholash zarurligini asoslaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-sonli "2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni maktab ta'limi sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish va ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish masalalarini yoritishda muhim manba hisoblanadi [2]. Ushbu hujjat doirasidagi vazifalar ta'lim mazmunini yangilash, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va o'quvchilar tarbiyasiga tizimli yondashish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur yo'nalishlar "Tarbiya" fani o'qituvchisining zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish va tarbiyaviy faoliyatni maqsadli tashkil etish kompetensiyalarini rivojlantirish bilan bevosita bog'liqdir.

Tadqiqotning yana bir muhim huquqiy manbasi O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunidir [3]. Mazkur qonun ta'lim sohasidagi munosabatlarning huquqiy asoslarini belgilab, ta'lim olish huquqi, ta'lim tizimi va ta'lim tashkilotlari faoliyatiga oid qoidalarni mustahkamlaydi. Ushbu hujjatni tahlil qilish "Tarbiya" fanini o'qitish masalasini umumiy ta'lim siyosati va ta'lim sifati talablari bilan bog'liq holda ko'rib chiqish imkonini beradi. Shu bilan birga, fan o'qituvchisiga qo'yiladigan aniq mutaxassislik talablarini belgilashda qonunchilik bilan bir qatorda, amaldagi malaka talablari va tegishli metodik hujjatlarni ham o'rganish zarur.

Xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy qarashlari ham mazkur muammoni chuqurroq anglashga yordam beradi. Jumladan, amerikalik pedagog va psixolog Tomas Likona (Thomas Lickona) o'zining Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility nomli asarida maktabda axloqiy tarbiyani tashkil etish, o'quvchilarda hurmat va mas'uliyatni rivojlantirish hamda o'qituvchining tarbiyaviy jarayondagi o'rnini tahlil qiladi [4]. Muallifning yondashuvida pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchiga namuna ko'rsatuvchi, uni qo'llab-quvvatlovchi va axloqiy fikrlashga yo'naltiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu qarashlar "Tarbiya" fani o'qituvchisining shaxsiy namunasi, sinfda o'zaro hurmat muhitini yaratishi va o'quvchilarni mustaqil xulosa chiqarishga undashi zarurligini nazariy jihatdan asoslaydi. Likona 1997-yilda chop etilgan

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

"The Teacher's Role in Character Education" nomli ilmiy maqolasida ham o'qituvchining axloqiy tarbiyadagi vazifalarini batafsil yoritadi [5]. Muallif tarbiyaviy jarayonda pedagogning namuna bo'lishi, sinfda ijobiy muhit yaratishi, hamkorlikda o'qitish, axloqiy mulohaza yuritish va nizolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot "Tarbiya" fanini o'qitishga qo'yiladigan zamonaviy talablarni aniqlash, fan o'qituvchisining kasbiy kompetensiyalarini tahlil qilish hamda ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni asoslashga yo'naltirildi. Tadqiqot metodologiyasining nazariy asosini tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari tashkil etadi.

Tadqiqot davomida nazariy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy tahlil orqali O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi va "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi qonunlari, shuningdek, maktab ta'limini rivojlantirishga oid tegishli hujjatlarning tadqiqot mavzusiga aloqador jihatlari o'rganildi. Ushbu metod pedagogning kasbiy tayyorgarligi, kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablar va ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning huquqiy asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

Qiyosiy tahlil metodi yordamida mahalliy normativ-huquqiy yondashuvlar hamda xorijiy pedagogik adabiyotlarda yoritilgan axloqiy tarbiya, o'qituvchining shaxsiy namunasi va kasbiy kompetensiyasiga oid qarashlar o'zaro taqqoslandi. Xususan, Tomas Likona tomonidan ishlab chiqilgan xarakter tarbiyasi va o'quvchilarda hurmat hamda mas'uliyatni shakllantirishga doir nazariy qarashlar o'rganildi. Ushbu tahlil asosida "Tarbiya" fani o'qituvchisining kasbiy faoliyatida nazariy bilim, pedagogik mahorat va ma'naviy-axloqiy fazilatlarning o'zaro bog'liqligi ko'rib chiqildi.

Tizimli yondashuv asosida "Tarbiya" fanini o'qitish jarayoni o'qituvchi, o'quvchi, oila, ta'lim muassasasi va ijtimoiy muhit o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikda tahlil qilindi. Bunda tarbiyaviy faoliyatning samaradorligi faqat dars mazmuniga emas, balki pedagogning kasbiy kompetensiyasi, o'quvchilarning individual xususiyatlari, ta'lim metodlari va oilaviy muhit bilan hamkorlikka ham bog'liqligi nazariy jihatdan asoslandi.

Kompetensiyaviy yondashuv doirasida "Tarbiya" fani o'qituvchisiga zarur bo'lgan kasbiy sifatlar nazariy-metodik, psixologik-pedagogik, kommunikativ, axborot-digital va ma'naviy-axloqiy kompetensiyalar asosida tasniflandi. Mazkur tasnif o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini ko'p qirrali jarayon sifatida baholash hamda uning zamonaviy ta'lim sharoitidagi vazifalarini aniqlashtirish imkonini berdi.

Umumlashtirish metodi orqali o'rganilgan ilmiy va huquqiy manbalardan olingan ma'lumotlar bir tizimga keltirildi, umumiy xulosalar shakllantirildi hamda "Tarbiya" fanini o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqotning metodologik izchilligi mavzuga oid manbalarni tanlash, ularning mazmunini tahlil qilish, o'zaro taqqoslash va natijalarni mantiqiy umumlashtirish bosqichlari orqali ta'minlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Umumiy o'rta ta'lim tizimida "Tarbiya" fanini o'qitish masalasi ta'lim mazmuni, pedagog kadrlar tayyorgarligi va yosh avlodni ijtimoiy hayotga tayyorlash bilan uzviy bog'liqdir. Mazkur fan o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar, fuqarolik mas'uliyati, huquqiy madaniyat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishga yo'naltirilgan. Shu nuqtayi nazardan, fanni o'qitadigan pedagogni tanlashda uning faqat nazariy bilimlari emas, balki kasbiy kompetensiyasi,

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

pedagogik mahorati, psixologik tayyorgarligi va shaxsiy namunasi ham muhim mezonlar sifatida baholanishi lozim. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 1-fevraldagi O'RQ-901-sonli "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasida pedagog tushunchasi tegishli ma'lumot, kasbiy tayyorgarlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan shaxs bilan bog'langan. Mazkur huquqiy norma pedagogik faoliyatda kasbiy bilim va shaxsiy fazilatlarning birligi muhim ekanini ko'rsatadi [1]. Shundan kelib chiqib, "Tarbiya" fanini o'qituvchi pedagog o'z faoliyatida axloqiy me'yorlarga rioya qilishi, o'quvchilar bilan adolatli munosabat o'rnatishi, ularning sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilishi hamda tarbiyaviy masalalarda asosli pedagogik qarorlar qabul qilishi zarur.

"Tarbiya" fanini kimlar o'qitishi kerakligi masalasida asosiy e'tibor pedagogning mutaxassisligi va kasbiy tayyorgarligiga qaratilishi lozim. Mazkur fan mazmunida ma'naviy-axloqiy tarbiya, huquqiy savodxonlik, ijtimoiy munosabatlar, fuqarolik mas'uliyati va milliy qadriyatlar kabi o'zaro bog'liq yo'nalishlar mavjud. Shu sababli fan o'qituvchisi tegishli pedagogik tayyorgarlikka ega bo'lishi, tarbiyaviy mazmundagi bilimlarni o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tushuntira olishi va ularni kundalik hayot bilan bog'lay bilishi kerak. Bunda tegishli mutaxassislik, pedagogik malaka va amaldagi kasbiy talablar asosiy mezon bo'lishi, fanni o'qitish faqat muayyan shaxsiy qarash yoki umumiy hayotiy tajribaga asoslanmasligi lozim.

Mazkur yondashuv O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmoni bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur yo'nalishlari bilan hamohangdir. Ushbu hujjatda Milliy o'quv dasturini joriy etish, pedagoglarning kasbiy salohiyati va mas'uliyatini oshirish, ta'lim sifatini takomillashtirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish hamda bola tarbiyasida oilaning rolini kuchaytirish kabi vazifalar belgilangan [2]. Demak, "Tarbiya" fani o'qituvchisiga qo'yiladigan talablarni belgilashda uning kasbiy kompetensiyasi bilan bir qatorda, tarbiyaviy faoliyatni tizimli tashkil etish va boshqa ta'lim subyektlari bilan hamkorlik qilish qobiliyati ham hisobga olinishi kerak.

Zamonaviy pedagogik yondashuv nuqtayi nazaridan, "Tarbiya" fani o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini bir nechta o'zaro bog'liq tarkibiy qismlar asosida tahlil qilish mumkin. Birinchisi — nazariy-metodik kompetensiya bo'lib, u fan mazmunini bilish, dars maqsadlarini to'g'ri belgilash, ta'lim metodlarini tanlash va o'quvchilarning bilim hamda ko'nikmalarini baholashni qamrab oladi. Ikkinchisi — psixologik-pedagogik kompetensiya bo'lib, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning ehtiyojlarini tushunish hamda tarbiyaviy vaziyatlarga mos yondashishni anglatadi. Uchinchisi — kommunikativ kompetensiya bo'lib, samarali muloqot, fikrlarni dalillar bilan ifodalash, nizoli vaziyatlarni pedagogik jihatdan to'g'ri hal etish va o'quvchilarda o'zaro hurmat muhitini shakllantirishni o'z ichiga oladi. To'rtinchisi — axborot-digital kompetensiya bo'lib, elektron ta'lim resurslaridan maqsadli foydalanish, axborotning ishonchliligini baholash va raqamli muhitda mas'uliyatli xulq-atvorni tushuntirish bilan belgilanadi. Beshinchisi — ma'naviy-axloqiy kompetensiya bo'lib, pedagogning o'z xatti-harakati bilan o'quvchilarga namuna bo'lishini nazarda tutadi.

Mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishda ta'lim metodlarini to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga ega. Xususan, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, munozara, rolli mashqlar, guruhli loyihalar va hayotiy misollar bilan ishlash o'quvchilarga axloqiy tanlovning mohiyatini tushunish hamda o'z fikrlarini asoslash imkonini beradi. Masalan, halollik mavzusini o'rganishda tushunchaga ta'rif berish bilan cheklanmasdan, o'quvchilarga kundalik hayotda uchrashi mumkin bo'lgan vaziyatni tahlil qilish, qarorlarning oqibatlarini baholash va o'z pozitsiyasini dalillar bilan izohlash topshirig'ini berish

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

mumkin. Bunda tarbiyaviy mazmun o'quvchining shaxsiy fikrlashi va amaliy xulq-atvori bilan bog'lanadi. Tarbiya jarayonining samaradorligi faqat o'qituvchi faoliyati bilan belgilanmaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-134-son Farmonida bola tarbiyasida oilaning, ayniqsa, ota-onaning rolini oshirish hamda maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [2]. Bu holat maktab, oila va mahalla o'rtasidagi hamkorlikni tarbiyaviy ishlarning muhim tashkiliy sharti sifatida ko'rib chiqish zarurligini asoslaydi. O'qituvchi ota-onalar bilan muntazam muloqot olib borishi, sinf rahbari va maktab psixologi bilan hamkorlik qilishi hamda o'quvchining rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olishi maqsadga muvofiqdir. Shu bilan birga, tarbiyaviy faoliyatda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlash muhimdir. Milliy qadriyatlar o'quvchilarda tarixiy xotira, ona tiliga, milliy madaniyat va an'analarga hurmatni rivojlantirsa, umuminsoniy qadriyatlar inson huquqlarini hurmat qilish, bag'rikenglik, tinchliksevarlik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagog ushbu tushunchalarni bir tomonlama bayon qilish o'rniga, ularning kundalik hayotdagi namoyon bo'lishini misollar va amaliy topshiriqlar orqali tushuntirishi lozim.

Normativ-huquqiy hujjatlar va pedagogik yondashuvlar tahlili asosida "Tarbiya" fanini o'qitish hamda uning o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar bo'yicha quyidagi natijaviy xulosalar shakllantirildi.

Birinchidan, "Tarbiya" fanini tegishli ma'lumot va kasbiy tayyorgarlikka ega, amaldagi malaka talablariga javob beradigan pedagog o'qitishi zarur. O'qituvchini tanlashda faqat uning nazariy bilimlari emas, balki tarbiyaviy jarayonni tashkil etish, o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish va pedagogik vaziyatlarni hal etish qobiliyati ham hisobga olinishi kerak. Ushbu xulosa "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonunning 3-moddasida belgilangan pedagogga oid mezonlarga tayanadi [1].

Ikkinchidan, fan o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi uzluksiz rivojlantirilishi lozim. Ta'lim mazmuni va pedagogik texnologiyalarning takomillashib borishi o'qituvchidan yangi metodlarni o'zlashtirish, o'z faoliyatini tahlil qilish va kasbiy bilimlarini muntazam yangilashni talab etadi. Bu xulosa maktab ta'limini rivojlantirish milliy dasturida belgilangan pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish va ta'lim sifatini takomillashtirish yo'nalishlariga mos keladi [2].

Uchinchidan, "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiruvchi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Muammoli vaziyatlar, munozaralar, guruhli topshiriqlar va hayotiy misollar o'quvchilarga axloqiy tushunchalarni anglash, o'z qarashlarini asoslash va turli vaziyatlarda mas'uliyatli qaror qabul qilishni mashq qilish imkonini beradi. Bunday metodlarning aniq samaradorligi esa ularni muayyan sinf sharoitida qo'llash va natijalarni tizimli baholash orqali aniqlanishi kerak.

To'rtinchidan, tarbiyaviy faoliyat natijalarini baholashda faqat o'quvchining nazariy bilimlari bilan cheklanib qolmaslik lozim. Uning fikrini asoslay olishi, boshqalarning qarashlarini hurmat qilishi, jamoada ishlashi va ijtimoiy vaziyatlarga mas'uliyat bilan yondashishi kabi ko'nikmalar ham e'tiborga olinishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan nazariy va normativ-huquqiy tahlillar asosida "Tarbiya" fanini o'qitish samaradorligi, eng avvalo, pedagogning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati, psixologik bilimlari, kommunikativ kompetensiyasi va ma'naviy-axloqiy fazilatlarining o'zaro uyg'unligiga bog'liq, degan xulosaga kelindi. Mazkur fan o'quvchilarga nazariy bilim berish bilan cheklanmay, ularda mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas'uliyat, huquqiy madaniyat, vatanparvarlik, halollik va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishga xizmat qilishi lozim.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqot davomida tahlil qilingan normativ-huquqiy hujjatlar va pedagogik qarashlar asosida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. O'qituvchilarni tanlash mezonlarini takomillashtirish. "Tarbiya" fanini o'qitishga jalb etiladigan pedagoglarning tegishli ma'lumoti, kasbiy tayyorgarligi va amaldagi malaka talablariga muvofiqligini baholash bilan birga, ularning pedagogik muloqot, tarbiyaviy vaziyatlarni tahlil qilish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ko'nikmalariga ham e'tibor qaratish.

2. Pedagoglarning kasbiy rivojlanishini uzluksiz tashkil etish. Malaka oshirish kurslari va metodik seminarlarda ma'naviy-axloqiy tarbiya, yosh psixologiyasi, nizolarni hal etish, huquqiy madaniyat va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish.

3. Amaliy va interfaol metodlardan foydalanishni kengaytirish. "Tarbiya" darslarida hayotiy vaziyatlar, munozaralar, rolli mashqlar, jamoaviy loyihalar va muammoli topshiriqlarni mavzu hamda o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda qo'llash.

4. Maktab va oila hamkorligini mustahkamlash. Ota-onalar bilan muntazam muloqot, ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar va hamkorlikdagi tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish orqali o'quvchilarga ko'rsatiladigan tarbiyaviy ta'sirning izchilligini ta'minlash.

5. Tarbiya natijalarini baholash mezonlarini takomillashtirish. O'quvchilarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda, mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati, jamoada ishlashi va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishga qaratilgan kuzatuv hamda o'zini o'zi baholash vositalaridan foydalanish. Bunda baholashning adolatli, rivojlantiruvchi va o'quvchi sha'nini hurmat qiluvchi xususiyatiga rioya etish.

6. Raqamli tarbiya yo'nalishini rivojlantirish. Dars mazmuniga axborot xavfsizligi, media savodxonlik, internetdagi muloqot odobi va axborot manbalarining ishonchliligini tekshirishga doir topshiriqlarni kiritish.

7. Ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish. Turli ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fani o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasi, qo'llanilayotgan metodlar va o'quvchilarning tarbiyaviy rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish maqsadida so'rovnomalar, pedagogik kuzatuvlar va tajriba-sinov ishlarini tashkil etish. Olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish va ularning samaradorligini baholash.

Taklif etilgan chora-tadbirlarni ta'lim muassasalarining mavjud imkoniyatlari va amaldagi me'yoriy talablarni hisobga olgan holda bosqichma-bosqich amalga oshirish "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish va o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat hamda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son. — URL: [https://www.lex.uz/uz/acts/-5013007](https://www.lex.uz/uz/acts/-5013007?utm_source=chatgpt.com)

2. O'zbekiston Respublikasining "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonuni. 2024-yil 1-fevral, O'RQ-901-son. — URL: [https://www.lex.uz/acts/-6786401](https://www.lex.uz/acts/-6786401?utm_source=chatgpt.com)

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. 2022-yil 11-may, PF-134-son. — URL: [https://www.lex.uz/uz/acts/-6008663](https://www.lex.uz/uz/acts/-6008663?utm_source=chatgpt.com)

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. 2019-yil 31-dekabr, 1059-son.

5. Nazarova Z. "Tarbiya" fani o'qituvchilarining ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishning

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

mazmun, shakl va metodlari // Jamiyat va innovatsiyalar. — 2021. — 2(6/S). — B. 317–323. — DOI: [https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss6/S-pp317-323](https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss6/S-pp317-323?utm_source=chatgpt.com).

6. Jo'rayev N.S. Tarbiya fani o'qituvchilarining pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish usullari // Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar. — 2025. — 5-jild, 3-son. — B. 1705–1710.

7. Xolbozorova N., Ravshanova Sh. O'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini o'qitish jarayonida kasbiy kompetensiyalarning qo'llanilish darajasi // Central Asian Journal of Education and Innovation. — 2026. — 5-jild, 1-son. — B. 139–142.

8. Lickona T. Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. — New York: Bantam Books, 1991. — 478 p.

9. Lickona T. The Teacher's Role in Character Education // Journal of Education. — 1997. — Vol. 179, No. 2. — P. 63–80. — DOI: [https://doi.org/10.1177/002205749717900206](https://doi.org/10.1177/002205749717900206?utm_source=chatgpt.com).

10. Sayidumarova Z.F. Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarida kasbiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik omillari // Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. — 2025. — 5-jild, 6-son. — B. 192–194.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.